

Informaatiotutkimuksen päivät 2012
1. - 2. marraskuuta, Åbo Akademi, Turku

ABSTRAKTI

Pirjo Tuomi

Kirjaston ja kirjastonhoitajan rooli kirjallisuusinstituutiossa

Pirjo Tuomi, OAMK, Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma, pirjo.tuomi@oamk.fi

Kirjallisuussosiologisessa kontekstissa kirjallisuusinstituutio nähdään perinteisesti rakentuvan neljästä funktionaalisesta osasta: 1) tuotanto, 2) välitys, 3) ”suodattaminen”, 4) kuluttaminen. Tuotantoon kuuluvat kirjailijat ja kustantajat, suodattaminen on esimerkiksi kirjallisuuskritiikin, ja -tutkimuksen tehtävä ja kuluttajia edustavat lukijat. Kirjasto instituutiona tässä rakennelmassa sijoittuu välityksen kategoriaan yhdessä esimerkiksi kirjakauppojen kanssa. (Esim. Niemi 1991; 2000.) Toimijoina kirjallisuusinstituutiossa nähdään ensisijaisesti kirjailijat, kustannustoimittajat, kriitikot mutta myös välitysorganisaatioiden toimijoilla, libristeillä ja kirjastonhoitajilla on tärkeä merkitys kirjallisuusinstituution toimivuudelle. Esimerkiksi Sepänmaan mukaan kirjallisuusinstituution kuuluu sekä laitoksia että henkilöitä, ja jokaisella on oma tietynlaista erityisosaamista ja erikoistumista vaativa roolinsa. Kuka tahansa ei voi toimia välittäjänä vaan se vaatii perehtymistä kirjallisuuteen eli asiantuntijuutta. Tällaisia asiantuntijoita ovat esimerkiksi kustannustoimittajat, kriitikot tai kirjastonhoitajat. (Sepänmaa 1987.)

Kirjallisuussosiologinen tutkimus on kohdistunut pääasiassa kaunokirjallisuuden tuottamiseen (Suomessa esim. Juhani Niemen tutkimukset) ja kuluttamiseen lukijan näkökulmasta (Suomessa esim. Katariina Eskolan tutkimukset), mutta kirjaston monipuolista roolia kirjallisuuden välittäjänä tuottajalta (kirjailijalta) lukijalle on tutkittu vähän. Vielä vähemmän kirjallisuussosiologisessa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, mikä yhteiskunnallinen ja kulttuurinen merkitys kirjastolla on kirjallisuuden säilyttäjänä. Myös kirjasto- ja informaatioalalla kirjallisuuteen liittyvässä tutkimuksessa pääpaino on ollut lukemiseen liittyvässä tutkimuksessa (Suomessa esim. Pertti Vakkari, Ilkka Mäkinen), vaikka kirjaston asema kirjallisuusinstituutiossa ja laajemmin kulttuuri-instituutiossa on syntyhistoriastaan asti ollut toimia myös kirjallisuuden säilyttäjänä ja myöhemmin sisältöjen avaajana ja tulkkina omin kirjastoammatillisin keinoin. Lukemisen ja lukemiskulttuurin edistäminen on näistä rooleista seuraava yhteiskunnallisesti merkittävä seurannaisvaikutus.

Kirja on kirjaston ”bränd”, jolla se on aina saavuttanut asemansa kilpailijoidensa joukossa. Voimme myös kysyä, voiko mikään muu instituutio maailmassa koskaan vallata tätä asemaa kirjastolta. Kirjallisuuden lukemisesta, informaationlukutaidosta ja kirjan tulevaisuudesta ollaan huolestuneita kaikkialla maailmassa. Kirjastolla on nähdäkseni jo historiallisestikin hallussaan kaikki se osaaminen, mitä tarvitaan kirjan, lukemisen ja lukutaidon pelastamiseen ja säilyttämiseen. Kirjaston pitäisi vain nostaa tämä erikoislaatuinen institutionaalinen osaaminen ja kirjallisuuteen liittyvät traditiot käyttövoimakseen ja lähteä yhdessä kirjallisuuden tuottajien ja lukijoiden kanssa etsimään ratkaisua kirjan ja lukemisen ongelmiin kuitenkin korostaen omaa rooliaan erityisesti kirjallisuuden säilyttämisen ja uusintamisen näkökulmasta.

Esitän edellisen pohjalta kysymysten muodossa kolme aihetta, joita pohtimalla yleiselle kirjastolle voisi löytyä kirjallisuuden kentältä merkitystä, joka omalla tavallaan on voimakkaasti sidottuja traditioon, mutta jota uusintamalla voitaisiin saavuttaa jotakin ainutlaatuista myös suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin kannalta. Tässä vastauksina kuhunkin kysymykseen esitän vain muutaman ajatuksen.

1. Miksi kirjaston rooli kirjallisuusinstituutiossa muuna kuin kirjallisuuden ”kierrätyskeskuksena” voisi olla merkityksellinen, nyt ehkä merkittävämpi kuin koskaan ennen?

Kirjasto on monella tavalla tärkeässä asemassa kirjallisuuden ja kirjailijan sekä lukijan yhteen saattamisessa, vaikka se nähdäänkin usein vain paikkana, jossa kirja ja lainaaja kohtaavat. ”Kirjasto on intertekstuaalisuuden korkein potenssi” kiteyttää Hannele Koivunen (1995:178). Kirjastossa kohtaavat yksittäisen kirjan, kirjailijan ja lainaajan lisäksi samassa tilassa myös kaikki kirjalliset suuntaukset, historialliset aikakaudet, genret ja tyylit.

2. Miksi kirjastonhoitajan kaunokirjallisuuteen liittyvä osaaminen pitäisi nähdä erityisenä eksperttitytenä kirjallisuusinstituutionkin näkökulmasta?

Kirjastonhoitaja on työnsä puolesta jatkuvasti tekemisissä kaikenlaisen kirjallisuuden kanssa ja tästäkin syystä hänen asiantuntijuutensa on ainutlaatuista. Kirjastonhoitaja myös tietää kirjallisuudesta erityisellä tavalla verrattuna muuhun kirjallisuuden harrastukseen (ks. Tuomi 2010).

3. Miksi kirjailija pitäisi nähdä kirjastossa tärkeämpänä toimijana kuin vain vierailijana satunnaisessa ohjelmallisessa tilaisuudessa sekä mitä tämä edellyttää kirjastolta?

Kirjasto paikkana ja kirjastonhoitaja toimijana ovat merkittävässä asemassa, kun on kysymys kirjallisuusilloista, lukuvinkkauksesta, uutuuskirjojen esittelystä ja muista kirjallisista kohtaamisista. Kirjailijalle kirjastolla pitäisi kuitenkin olla laajempikin merkitys kuin vain paikka, jossa hän pääsee kosketuksiin lukijoidensa kanssa. Kirjasto on paikka, jossa kirjailijan tekstit säilyvät yhteisenä kulttuuriperintönä ja jossa ne ovat olemassa kokoelmassa järjestettyinä, luokiteltuina ja saavutettavissa monesta eri näkökulmasta. Myös kirjastossa pitäisi nähdä kirjailija yhteistyökumppanina, jolla on samoja intressejä kirjallisuuden säilymisen suhteen.

Elektronisen kirjan asema on vielä tällä hetkellä Suomessa marginaalinen painettuun kirjaan verrattuna, mutta kaikki merkit viittaavat siihen, että myös meillä se tulee pian ainakin osittain korvaamaan painettua kirjaa. Kukaan ei tiedä, mitä tämä kehitys tulee merkitsemään kirjastolle, kustantajille tai kirjailijalle. Kirjasto voisi ottaa tässä kehityksessä asiantuntijan roolin monellakin tavalla, erityisesti kirjallisuuden yhteisenä kulttuuriperintönä säilyttämisen näkökulmasta.

Lähteet:

Koivunen, Hannele (1995): Kirjasto merkityksen tuottajana tietoyhteiskunnassa. [Helsinki]: Suomen kirjastoseura, Kirjastopalvelu

Niemi, Juhani (1991): Kirjallisuus instituutiona. Helsinki: SKS.

Niemi, Juhani (2000): Kirjallinen elämä. Helsinki: SKS.

Sepänmaa, Yrjö (1987): Kirjallisuusinstituutio. Kanava 6, 360–364.

Tuomi, Pirjo (2011): Jokaiselle kirjalle lukija, jokaiselle lukijalle kirja: kirjastonhoitaja kaunokirjallisuuden asiantuntijana. Licensiaatintutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.